

Гнатковська О. М.,

Чернівецький національний університет, м. Чернівці

БАЗОВІ ФРЕЙМОВІ СТРУКТУРИ КОНЦЕПТУ INTENTION В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

У статті описано базові фреймові структури концепту INTENTION в англомовній картині світу.

Ключові слова: інтенція, концепт, слот, субфрейм, фрейм, фреймова структура.

В статье описываются базовые фреймовые структуры концепта INTENTION в англоязычной картине мира.

Ключевые слова: интвенция, концепт, слот, субфрейм, фреймовая структура.

The article describes basic frame structures of the concept INTENTION in the English speakers' worldview.

Key words: intention, concept, slot, subframe, frame, frame structure.

Сучасній лінгвістичній парадигмі властивий інтегральний підхід, що визначає **актуальність** нашого дослідження комунікативного явища інтенції як концепту, тобто в термінах когнітивної лінгвістики. Оскільки концепти – це носії структурованого знання [6, с. 46], а структурою репрезентації знань у когнітивних студіях називають фрейм [5, с. 645], то будову концепту INTENTION в англомовній картині світу можна представити у вигляді фрейму. У мовознавстві фреймом називають узагальнену структуру даних репрезентації стереотипної ситуації [4, с. 7; 1, с. 188], уявлення, що становить основу нашого розуміння [7, с. 54].

Метою нашого дослідження є описати базові фреймові структури актуалізації концепту INTENTION в англомовній картині світу. **Об'єктом** дослідження стали висловлення зі словом-іменем концепту “intention” або його похідними у художньому, газетному та науковому дискурсах сучасної англійської мови, **предметом** – фреймові моделі як спосіб представлення знань про інтенцію. Для опису фреймових моделей використана методика С. А. Жаботинської [2; 3], у якій залежно від характеру зв'язків між елементами фрейму вирізняються базові типи фреймових структур: предметний, акціональний, посесивний, таксономічний та компаративний фрейми [2, с. 85-86; 3, с. 359-362].

Предметний фрейм (15,7% фреймових структур) концепту INTENTION представлений набором пропозицій, де ознака поєднується з предметом зв'язкою “є” [3, с. 359]. Різновидами предметного фрейму характерними для концепту INTENTION є кваліфікаційна, квантитативна та темпоративна схеми.

Кваліфікаційна схема (14,5 %) **ЩОСЬ** є **ТАКЕ** поєднує якість з явищем інтенції: інтенція представлена слотом **ЩОСЬ**, а якість слотом **ТАКЕ**, наприклад: *intentions are honorable* [11, с. 25] Кваліфікаційна схема також властива частиномовним втіленням концепту INTENTION, проте наповненням слоту **ТАКЕ** стають деривати лексеми “intention” – **ХТОСЬ / ЩОСЬ** є **ТАКЕ** (intent, intentional, well-intentioned), наприклад: *the museum was intent* [18]; *intentional discretionary in crease* [10, с. 64]; *The well-intentioned wait staff* [9]. Ці приклади свідчать про те, що якість інтенціональності може бути характерною явищем (*increase*), особам (*wait staff*), організаціям (*museum*), які репрезентують слот **ХТОСЬ / ЩОСЬ**.

Темпоративна і квантитативна схеми та схема способу буття дуже низькочастотними. *Темпоративна схема* (0,9 %) **ЩОСЬ** є **ТОДІ** поєднує явище інтенції (слот **ЩОСЬ**) з часом буття (слот **ТОДІ**), наприклад: *present intention* [12, с. 203]. *Квантитативна схема* (0,3 %) поєднує явище інтенції з її кількісними характеристиками: **ЩОСЬ** є **СТІЛЬКИ**, наприклад: *for all intents and purposes* [19, с. 34]. Незначна кількість прикладів з темпоральними та квантитативними характеристиками інтенції свідчить про її часову невизначеність і на фактичну неможливість перерахувати або обмежити інтенцію кількісно.

Акціональний фрейм (74,2 %) концепту INTENTION виділяється на основі пропозиції, що включає агенса та акт, який він виконує, що позначається дієсловами “діє / робить” [3, с. 360]. Цей фрейм включає такі субфрейми: схема дії, схема стану / процесу, схема каузації.

Схема дії (52,7 %) **ХТОСЬ / ЩОСЬ** (*агенс*) діє на **ХТОСЬ / ЩОСЬ** (*пацієнс*) демонструє вплив агенса (виконавця дії) на пацієнс (об’єкт-інтенцію), наприклад: *The organisation... announced its intention* [16] – у цьому прикладі слот **ХТОСЬ / ЩОСЬ** (*агенс*) представлений іменником ‘organization’, слот **ХТОСЬ / ЩОСЬ** (*пацієнс*) – власне інтенцією. Ця ж схема зустрічається і в синтаксичних структурах з дериватами лексеми ‘intention’, наприклад: *It [a strong message to the rugby league community] shows our intent* [13] слот **ХТОСЬ / ЩОСЬ** (*агенс*) репрезентований займенником ‘it’, що з попереднього контексту розуміється як ‘message / лист’, слот **ХТОСЬ / ЩОСЬ** (*пацієнс*) – інтенцією. Проте для деяких елементів словотвірного гнізда, зокрема для дієслова ‘to intend’, характерне інше наповнення слотів, коли інтенція репрезентує з’єднувальний елемент ‘діє’, наприклад: *He took the hand I’d intended him to shake* [19, с. 85] – слот **ХТОСЬ / ЩОСЬ** (*агенс*) представлений займенником ‘I’, слот **ХТОСЬ / ЩОСЬ** (*пацієнс*) – іменником ‘hand’, а інтенція становить суть дії.

Залежно від типу впливу інтенції або її ролі у діяльності схема дії може мати ще низку варіантів: **ХТОСЬ / ЩОСЬ** (*агенс*) діє на **ХТОСЬ / ЩОСЬ** (*аффектив*), при цьому аффектив, на відміну від пацієнса, за-

знає змін, наприклад: ... *he intends to sharpen his skills* [16] – слот ХТОСЬ / ЩОСЬ (агенс) представлений живою істотою ‘he’, слот ХТОСЬ / ЩОСЬ (афектив) – іменником ‘skills’ (які зміняться під впливом цілеспрямованої діяльності агенса), а інтенція становить основу дії, вираженої дієсловом ‘to sharpen’. У цьому різновиді акціонального субфрейму інтенція у жодному прикладі не виконує роль афектива або агенса, вона лише становить основу для дії.

Інтенція може набувати форм помічника або інструмента у такій схемі дії – **ХТОСЬ / ЩОСЬ (агенс) діє з ХТОСЬ / ЩОСЬ (сірконстант)**, наприклад: *He showed upon our property yesterday... with the intention of hurting people...* [9] – наповненням слоту ХТОСЬ / ЩОСЬ (агенс) є займенник ‘he’, слоту ХТОСЬ / ЩОСЬ (сірконстант) – власне інтенція, з якою агенс діє. Особливість інтенції, як інструмента або помічника, полягає в тому, що вона є не матеріальним, а інтелектуальним інструментом дії.

Інтенція зазвичай спрямована на реципієнта, що відображається у такій схемі дії: **ХТОСЬ / ЩОСЬ (агенс) діє до / для ХТОСЬ / ЩОСЬ (реципієнт)**. Реципієнт при цьому може бути простим адресатом, або бенефактивом (адресатом, якому результати дії приносять користь) та малефактивом (адресатом, котрому результати дії шкодять). Серед проаналізованих прикладів реципієнтом інтенції є живі істоти, наприклад: ... *Lord Dono seated himself in the place Miles had intended for René Vorbretten* [11, с. 202], їх групи, наприклад: ...*as a multimedia reference tool intended for dialectologists...* [12, с. 234], неживі істоти та явища, наприклад: *This procedure is intended for the Coq system* [15, с. 99]. При цьому більшість із них виконують функцію простого адресата, випадків бенефактиву виокремлено не було, малефактив представлений одиничним випадком: *Any bad karma originally intended toward Miranda ...* [19, с. 75]. У більшості прикладів цей субфрейм розширений слотом (пацієнс). Так, роль пацієнса виконують лексеми ‘place’, ‘tool’, ‘procedure’, а роль агенса представлена іменем людини, якій належить інтенція – ‘Miles’ – або не виражена.

Другий вид акціонального фрейму – *схема каузації* (16%) – репрезентує акт створення агенсом-каузатором нового предмету – фактиву: **ХТОСЬ / ЩОСЬ (каузатор) робить ЩОСЬ (фактив)**, наприклад: *A. M. D. has already announced its intent to blend both graphics and traditional processing units on to a single piece of silicon* [18]. У прикладі інтенція виступає аспектом творення, при цьому роль каузатора належить організації (A. M. D.), що складає слот ХТОСЬ / ЩОСЬ (каузатор), а фактивом виступає результат творення (‘a single piece of silicon’), який репрезентує слот ЩОСЬ фактив.

Схема стану / процесу (5,5 %) **ХТОСЬ / ЩОСЬ (агенс) діє** (третій вид акціонального фрейму) відображає неспрямовану дію. Елемент ‘діє’

живається у значенні зберігає або змінює свою власну ознаку (кількість, якість, місце і спосіб буття) в певний момент чи проміжок часу. Збереження ознаки є станом, зміна ознаки є процесом [3, с. 360]. У прикладі ‘... *the intentions of IMO regarding AIS became unclear*’ [17, с. 7] слот ХТОСЬ / ЩОСЬ (агенс)представлений власне інтенцією, стан якої став невизначеним ‘unclear’. Елемент ‘діє’ стосується ознаки якості, яка змінюється у процесі розвитку ‘development’ і призводить до нового стану.

Пропозиції акціонального фрейму також доповнюються темпоральними та екзистенціальними слотами, що зазвичай входять до складу предметного фрейму: **ХТОСЬ / ЩОСЬ (пацієнс) є ТОДІ**, наприклад: ... *to sign what was once intended to bea European constitution* [13] – слот ХТОСЬ / ЩОСЬ (пацієнс)представлений відносним займенником ‘what’ (який стосується фрази ‘Europeanconstitution’), слот ТОДІ – прислівником часу ‘once’, який вказує на часову невизначеність інтенції, як і приклад предметного фрейму з темпоральними параметрами.

Схема способу буття / дії реалізується дериватами лексеми ‘intention’, і має такий вигляд – **ХТОСЬ / ЩОСЬ (агенс) діє ТАК**, наприклад:... *said Selinaintently* [8, с. 42]; ... *it (intentionally) does not considervariations...* [17, с. 64];... *Byerly never insulted anyone unintentionally* [11, с. 175]. Слот ХТОСЬ / ЩОСЬ (агенс) представлений іменниками, що позначають живі (‘Selina’, ‘Byerly’) або неживі істоти (‘it’), слот ТАК – прислівниками ‘intently’, ‘intentionally’, ‘unintentionally’. Виразниками способу дії також можуть бути апроксиматори-генералізатори ‘mainly’, емфатичні апроксиматори ‘fully’ ‘really’ ‘clearly’, які заповнюють слот ТАК вказаної схеми, наприклад: *He fully intended to shoot Coffey* [14, с. 339]; ...*but is mainly intended for...* [17, с. 7].

Посесивний фрейм (5,5 %) встановлює відношення між узагальненими ролями власника та власності і містить предикативну зв’язку ‘має’ [3, с. 361]. Варіантами цього фрейму характерним для концепту INTENTION є схеми власності, партитивності та інклюзивності. У **схемі власності** (4 %) **ХТОСЬ / ЩОСЬ (власник) має ЩОСЬ (власність)** ‘власником’ інтенції виступає переважно людина або група людей, причому у 81 % прикладів зв’язка ‘має’ експліцитно виражена, наприклад: *I have every intention of declaring myself to her...* [11, с. 76]. У прикладі ‘*Winter and Mannheim’s intention was to write aguide book...*’ [13] слот ХТОСЬ / ЩОСЬ (власник)представлений власними іменами, слот ЩОСЬ (власність) – інтенцією, проте зв’язка ‘має’ експліцитно не виражена. У **схемі партитивності** (0,6 %) **ЩОСЬ (ціле) має ЩОСЬ (частину)**, наприклад: *A nintention is part of one’s present state of mind* [12, с. 203] – наповненням слоту ЩОСЬ (ціле)є ментальний стан (‘state of mind’), слоту ЩОСЬ (частина) – інтенція. Подільність інтенції експліцитно виражена лексемою ‘part’. **Схема інклюзивності** (0,9%) – **ЩОСЬ (контейнер) має**

ЩОСЬ (вміст), наприклад: *the sense of 'intention'* [12, с. 204] – значення ('sense'), яке має інтенція, є вмістом контейнера – інтенції.

Таксономічний фрейм (1,5 %) моделює відношення тотожності, де дві предметні сутності пов'язані зв'язкою 'є' [3, с. 361]. Варіантами ідентифікативного фрейму концепту INTENTION є такі схеми:

Схема генералізації (0,3 %), яка співвідносить ідентифікатив з сутністю загальнішого плану, **ЩОСЬ (ідентифікатив) є ЩОСЬ (класифікатор)**, наприклад: *thecategory 'intention'* [12, с. 203] – слот ЩОСЬ (ідентифікатив) представлений лексемою 'intention', слот ЩОСЬ (класифікатор) – лексемою 'category', яка є родовою сутністю по відношенню до видової – інтенції.

Схема специфікації (1,2%) уточнює ідентифікатив і переводить поняття про нього у конкретніший план, наприклад: **ЩОСЬ (ідентифікатив) є ЩОСЬ (специфікатор)**, наприклад: *a sign of Saakashvili's intention* [9] – слот ЩОСЬ (ідентифікатив) репрезентований лексемою 'intention', ЩОСЬ (специфікатор) – лексемою 'sign', яка є видовою по відношенню до родової – інтенції.

Компаративний фрейм (3,1%) виникає на основі ідентифікаційного фрейму, містить зв'язку 'є як' і поєднує дві ролі: предмет, який порівнюють, та предмет, з яким порівнюють [3, с. 362]. Концепт INTENTION представлений у *схемі подібності*, яка лежить в основі метафори і встановлює риси подібності між сутностями, що належать до різних поняттєвих сфер, **ЩОСЬ (компаратив) є ніби ЩОСЬ (корелят)**, наприклад: *Mr Blackman said that Safety text was intended as a 'memorial' to Lucie and to help prevent further tragedies* [16]. Проте метафоричні образи, встановлені в компаративному фреймі, пов'язані з інтенцією опосередковано, оскільки дієслово 'to intend' слугує зв'язкою між слотами.

Отже, у результаті фреймового аналізу структури концепту INTENTION встановлено, що основу міжфреймової сітки акціональний фрейм репрезентований найбільшою кількістю схем. В акціональному фреймі основна роль приписується слоту агенса – суб'єкта дії або каузатора, який має інтенцію (слот власність), з такими параметрами: якість (слот ТАКИЙ), кількість (слот СТІЛЬКИ), спосіб (слот ТАК), час (слот ТОДИ), діє на інтенцію (слот пацієнс) для реципієнта (адресата і малефактива), діє з інтенцією (слот інструмент), що спричиняє результат (слот фактив), діє певним способом (слот ТАК) і в певний час (слот ТОДИ). Крім того, інтенції властиві ознаки партитивності (слот частини), інклюзивності (слот контейнер), генералізації і специфікації (слот ідентифікатив). Перспективою дослідження вважаємо порівняння фреймових структур концепту INTENTION у варіантологічному аспекті.

Література:

1. Демьянков В. З. Фрейм // Краткий словарь когнитивных терминов / [под общ. ред. Е. С. Кубряковой]. – М. : Филол. фак. МГУ, 1996. – С. 188.
2. Жаботинская С. А. Геометрия смысла : концептуальные модели языка и фрактальные формы / С. А. Жаботинская // Первая российская конференция по когнитивной науке, 9-12 октября 2004 г. – Казань, 2004. – С. 85–87.
3. Жаботинская С. А. Принципы лингвокогнитивного анализа и феномен полисемии / С. А. Жаботинская // Проблемы загального, германського та слов'янського мовознавства : До 70-річчя проф. В. В. Левицького : зб. наук. пр. – Чернівці : Книги-XXI, 2008. – С. 357–368.
4. Минский М. Фреймы для представления знаний / Минский М. – М. : Энергия, 1979. – 152 с.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
6. Скаб М. В. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакаральної сфери / Скаб М. В. – Чернівці : Рута, 2008. – 560 с.
7. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания / Чарльз Филлмор // Новое в зарубежной лингвистике. Когнитивные аспекты языка. – М. : Погресс, 1988. – Вып. XXIII. – С. 52–92.
8. Amis M. Money: A Suicide Note / Martin Amis. – L. : J. Cape, 1984. – 368p.
9. BostonHerald, 2007. – Режим доступу: <http://www.bostonherald.com>.
10. BritishJournalofPoliticalScience / [eds. S. Birch, D. Sanders, H. Ward, A. Weale]. – 2007. – Vol. 37, № 1. – 192 p.
11. Bujold L. M. A Civil Campaign: A Comedy of Biology and Manners / Lois McMaster Bujold. – Riverdale, NY. : Baen, 1999. – 405 p.
12. EnglishLanguageandLinguistics / [eds. B. Darts, D. Denison, A. McMahon]. – 2007. – Vol. 11, № 1. – 254 p.
13. Guardian, 2007. – Режим доступу: <http://www.guardian.co.uk>.
14. King S. TheGreenMile / Stephen King. – NY. : Scribner, 2000. – 399 p.
15. Mathematical Structures in Computer Science / [ed. G. Longa]. – 2007. – Vol. 17, № 1. – 172 p.
16. TheIndependent, 2007. – Режим доступу: <http://www.independent.co.uk>.
17. The Journal of Navigation / [ed. N. Hughs]. – 2007. – Vol. 60, № 1. – 170 p.
18. The New York Times, 2007. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com>.
19. WeisbergerL. TheDevilWearsPrada / Lauren Weisberger. – NY : Doubleday. – 2003. – 360 p.